

УДК 378.22.091.313:7.075

DOI 10.33251/2522-1477-2019-5-319-324

БАРАНОВ Віталій В'ячеславович,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
менеджменту, економіки, права та туризму, Льотна
академія Національного авіаційного університету

ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ

У статті проаналізовано зародження та подальший розвиток проектного методу навчання. Досліджено його ефективність у навчальному процесі менеджерів, проведено аналіз підвищення ефективності застосування проектного методу у підготовці менеджерів та розглянуто зарубіжну практику використання методу проектів, визначено шляхи удосконалення використання вищезазначеного методу під час викладання дисциплін для майбутніх управлінців.

Ключові слова: *проектно-орієнтоване навчання, проектний метод, проектна технологія, кейс-стаді, проектна діяльність.*

Постановка проблеми. В освітніх системах різних країн накопичений великий досвід щодо використання проектного методу в навчанні. Даний метод є альтернативою традиційному лекційному підходу: він допомагає зблизити теоретичний навчальний матеріал з реальним життям; змінює ролі учасників навчального процесу – ті що навчаються стають активними повноправними суб'єктами освітнього процесу, а педагоги організують і направляють цей процес, а не транслюють готову інформацію.

Вища освіта сьогодні передбачає не тільки придбання академічних і базових знань, а й розвиток різних персональних і соціальних навичок, комунікативності та вміння працювати в команді, що є важливою умовою подальшого успіху випускника на ринку праці. Однією з педагогічних технологій, яка сприяє цьому, є проектний метод навчання. Він дозволяє отримувати загальні навички критичного мислення, розвивати аналітичні здібності, вчить думати над загальними ідеями і формулювати свої думки. Все це істотно підвищує ефективність самостійної роботи майбутнього менеджера, а також вчить їх незалежно формулювати і вирішувати проблеми в групі, критично ставитися до теорії та методології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти проектних технологій досліджували зарубіжні автори: Д. Дьюї, Д. Жак, У. Кілпатрик, Є. Коллінгс, Д. Фрід та інші. І. Бухтіярова, В. Гузєєв, Т. Левін, О. Полат та багато інших досліджують закономірності педагогічного проектування. Теоретико-концептуальні положення проектно-технології досліджували також вітчизняні науковці Н. Борисова, Т. Качеровська, О. Коваленко, О. Кайдановська, Н. Наталевич, О. Пехота, Г. Романова, С. Сисоєва та інші. Проте застосування методу проектів у професійній підготовці майбутніх менеджерів потребує додаткових досліджень.

Методика досліджень. Зважаючи на велику кількість наукових публікацій із даної проблематики, питання використання проектного методу навчання менеджерів залишається не повністю вивченим. Нами застосовувались як загальнонаукові так і спеціальні методи і прийоми наукового дослідження: діалектики, аналізу і синтезу, класифікації та типології; системного підходу; статистичний аналіз. Також в ході виконання дослідження було використано:

— аналіз теоретичних джерел, досвід власної практичної участі в заходах, де використовувались освітні проекти, досвіду використання проектного методу в освітньому процесі зарубіжних навчальних установ;

— узагальнення та систематизація прикладів використання проектного методу в освіті;

— опитування викладачів та студентів ЗВО економічного профілю.

Виходячи з мети нашого дослідження, нами зроблена спроба вивчити сучасні підходи використання проектного методу навчання менеджерів в різних системах освіти. При відсутності можливості вивчення всіх існуючих практик застосування проектного методу в освіті в різних країнах, випадки його використання відбиралися за принципом максимізації відмінностей між ними. Такий підхід дозволив оцінити і проаналізувати найбільш повний спектр існуючих варіантів реалізації методики.

Метою статті є дослідження сучасних підходів щодо використання проектного методу навчання менеджерів в системах освіти різних країн та вивчення еволюційного шляху зазначеного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проектний метод навчання має тривалу історію, початок якої було покладено у Франції і Італії в XVI-XVIIст.: його використовували архітектори та інженери для навчання своїх підмайстрів [2]. У 1918 р була опублікована книга «Проектний метод», автор якої Уільям Кілпатрик – популяризував даний спосіб придбання знань і навичок в педагогіці. Новий метод, що зв'язував реальне життя і теорію, протиставлявся класичному лекційному навчанню. Відбувалася зміна ролі учнів: вони ставали більш активними учасниками освітнього процесу; і ролі вчителів: їм належало направляти роботу учнів, а не транслювати готову інформацію.

За 100 років після появи книги Вільяма Кілпатрика накопичен величезний досвід застосування проектного методу в освіті.

У. Кілпатрик виділяв чотири типи проектів:

- проекти пов'язані з виконанням будь-якого плану або з реалізацією ідеї, наприклад при будівництві човна по кресленнях або написанні листа;
- ті що дозволяють отримати студентам певний естетичний досвід, наприклад при поході в театр або музей;
- проекти спрямовані на пошук рішення проблеми, яка може перебувати в науковій, діловій, соціальної чи іншої площини. Реалізація подібних проектів може зажадати від його учасників проведення самостійного аналізу або експерименту;
- проекти які дають можливість учням набути певних навичок або знання (наприклад, написання тексту іноземною мовою) [1].

Неважко помітити, що різні типи проектів можуть перетинатися між собою, і в сучасній проектній діяльності найчастіше так і відбувається.

Критики У. Кілпатрика вказували, що його концепція, є скоріше філософським обґрунтуванням нового методу, ніж конкретним набором інструментів, що дозволяють перевершити за ефективністю класичну аудиторну освіту. Більш того, сам У. Кілпатрик згодом назвав помилкою те, що він спочатку розвивав і просував саме філософську компоненту методу, а не об'єктивну його практичну складову [2]. Проте його ідеї набули широкого поширення в Європі і США.

Віра в «соціальну ефективність» грамотно вибудованої методики навчання була достатня сильна в Європі в період після Другої світової війни [3]. Саме в ці роки проектний метод набув широкого поширення, зокрема він став повсюдно і системно використовуватися в США. Однак в 80-90-ті рр. XX ст. проектні методики стали піддаватися частій критиці [4], що пояснюється протиріччям між їхньою філософією (зробити навчання більш гнучким і цікавим) і вимогами «соціальної ефективності». Втім, критика сприяла переосмисленню і вдосконаленню проектного методу, який в даний час має безліч варіантів.

У зарубіжних джерелах виділяється щонайменше п'ять його специфікацій [1]:

- навчання, що фокусується на актуальних соціальних викликах (challenge-based learning) [5];
- проблемно-орієнтоване навчання (problem-based learning) [1];
- навчання, прив'язане до місця (place-based learning) [6];
- навчання, засноване на практиках (activity-based learning) [7];
- навчання через дизайнерську роботу (design-based learning) [8].

Всі ці різновиди проектних методів мають свої особливості, переваги і недоліки, аналізу яких присвячено порівняно небагато досліджень. Недостатньо вивчений у вітчизняній педагогіці і потенціал проектно-орієнтованого підходу (project-based learning), який є предметом розгляду в нашому дослідженні. Хоча вже до 80-их рр. минулого століття склалося стійке уявлення про проектне навчання як про самостійну методикою, мета якої полягає в тому, щоб спонукати студентів проводити самостійні дослідження.

Опишемо ключові характеристики цього методу з точки зору зарубіжної практики. До них відносяться:

- довгостроковий характер виконання проекту;
- охоплення декількох дисциплін (або цілої спеціальності);
- контекстуальний характер;
- колективність навчання;
- зосередженість на проблемі і її рішенні.

Значна протяжність в часі відрізняє проектно-орієнтоване навчання від проблемно-орієнтованого, сфокусованого на конкретній ситуації. Час виконання є важливою характеристикою будь-якого проекту, і часто саме зумовлені ним обмеження знижують результативність [5]. Як правило, навчальний проект триває від декількох місяців до одного року – терміни варіюються в залежності від завдань, які поставлені перед його учасниками.

Навчання в формі лекцій, як правило, відбувається в рамках певного курсу або конкретної дисципліни. Проектний метод дозволяє подолати ці кордони, оскільки розв'язання проблеми, що поставлена перед учасниками завдання часто вимагає застосування всіх наявних і доступних ресурсів з різних областей знань. Причому проблема обмеженості компетенції саме в проектно-орієнтованому навчанні постає особливо [9], адже більшість з них не мають широкої поінформованості з усіх дисциплін, які необхідно задіяти для виконання проекту. У зв'язку з цим кураторів проектно-орієнтованої діяльності може бути кілька.

Важливою відмінністю проектно-орієнтованого навчання від інших методик є контекстуальне використання знань. На лекціях часто пропонується абстрактне знання, яке тим самим частково знецінюється. Хороший проект завжди чітко пов'язаний з актуальними проблемами громадського, економічного, виробничого, технічного, соціального або культурного розвитку, з доступними технологіями, ресурсними обмеженнями, питаннями територіального розвитку тощо [12].

Проектно-орієнтоване навчання завжди передбачає колективну діяльність. Це дозволяє студентам набути вміння роботи в команді, навички лідерства, вчить розподілу завдань між колегами, вирішення конфліктів та ін. Головним завданням будь-якої проектно-орієнтованої команди є досягнення синергетичного ефекту, при якому результат виявляється більше, ніж просто сума зусиль окремих студентів.

Особливість роботи над навчальним проектом полягає також в тому, що він передбачає пошук відповіді на певне питання, які часто формулюються у вигляді проблеми. Дослідники виділяють два ключових елементи будь-якого проекту:

- досліджувані питання – мета;
- інструменти – засоби для її досягнення.

Велике значення для здійснення навчального проекту має те, хто визначає ці дві складові. Їх може задавати викладач/наставник, але суттєвому підвищенню мотивації студентів, як показують дослідження, сприяє самостійність вибору ними хоча б одного з елементів.

У наукових і прикладних роботах сучасних авторів серед іншого описані технології соціального проектування і проектно-орієнтованої діяльності студентів, що враховують специфіку місця їх проживання (особливості регіону, міста, села тощо.) [12].

Досвід різних країн свідчить про те, що запит на формування метапредметних компетенцій: вміння працювати в команді, лідерства, комунікаційних компетенцій та ін. – може бути задоволений за допомогою проектного підходу до організації навчальної та навчально-виховної діяльності на всіх рівнях освіти [1]. Цілісний погляд на застосування навчального проектування в сучасній соціально-культурній реальності дозволяє говорити про нього як про особливу особистісно-орієнтовану складову розвиваючої освітньої технології.

Наявні варіанти проектного методу не суперечать один одному і потенційно можуть поєднуватися в різних комбінаціях, але вони будуть обумовлені різним ставленням до вибору проблеми, яка ставиться перед майбутніми менеджерами, і доступними їм засобами її вирішення. Якщо розглядати проектний метод як спосіб поліпшення базових соціальних навичок (наприклад, комунікативних, тайм-менеджменту тощо), то ні вибір цілей, ні вибір засобів неважливі: проект буде працювати на результат самостійно, і, щоб підвищити мотивацію його учасників, вибір можна надати їм. У разі орієнтації проекту на потреби ринку, одночасно з конкретною метою і

пропонованими засобами її досягнення формулюються різні додаткові умови (відповідність потребам компанії, можливість комерціалізації тощо). Якщо в основі знаходяться професійні навички, то потрібно орієнтуватися на актуальні засоби досягнення цілей – інструменти, з якими працюють професіонали. Саме ними будуть визначатися і завдання, з якими повинні впоратися ті, хто навчаються (наприклад, розробка роботів і ін.). Коли в якості головного результату висувається соціальна ефективність (наприклад, рішення проблеми екології), мета заздалегідь відома, і вона ж визначає спектр можливостей, які є у майбутніх фахівців. Нарешті, орієнтація на освітню ефективність передбачає організацію проектно-орієнтованого навчання таким чином, щоб його результати піддавалися вимірюванню і дозволяли корегувати методику на наступних етапах.

Слід визнати, що сучасний світ фактично стає однією великою лабораторією, в якій, зокрема, в експериментальному порядку створюються різні версії проектно-орієнтованого навчання. Проте твердження, що в сучасному розвиненому суспільстві «все засновано на проектах» [2], що апелює до широкого поширення проектного методу в освіті і трудовій діяльності, на наш погляд, є надмірним узагальненням і неприпустимим спрощенням.

У проаналізованих публікаціях практично не приділяється уваги недолікам проектно-орієнтованої освіти. Ефективній реалізації методу можуть перешкоджати такі помилки: використання матеріалів, які не придатні для проектної діяльності та не пов'язані з нею; недостатня кваліфікація викладачів для повноцінної організації проектної роботи; несистемні, фрагментарні проектні дії або, навпаки, навчання, побудоване виключно на даному методі незалежно від цілей і специфіки виконуваної навчальної роботи, умов її реалізації та актуальних потреб майбутніх менеджерів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В цілому, спираючись на підсумки проведеного нами аналізу щодо застосування проектного навчання під час професійної підготовки майбутніх менеджерів, можна констатувати, що даний метод активно використовується в різних країнах та різними системами освіти. Переваги проектної технології полягають у:

- можливості для того, хто навчається багаторазово обробляти навчальну інформацію в доступному для нього темпі і в зручний час;
- наявності досить стійкого «ціннісного ядра»;
- контекстуальності;
- колективності навчання;
- проблемній орієнтації;
- міждисциплінарності;
- навчанні через практику.

Повсюдне впровадження проектного методу в практику освіти менеджерів продиктовано потребами суспільства і викликами часу, які тим не менше можуть варіюватися в різних державах залежно від особливостей сформованих внутрішніх економічних, політичних, соціальних та інших реалій, а також ментальності населення. Наприклад, в Австралії до таких викликів відносяться бурхливий розвиток високих технологій, який активно проникає і в освіту, а в Китаї – екологічні проблеми, що загострилися в КНР у зв'язку промисловим зростанням. Кейси вузів Фінляндії розробляються насамперед для розвитку соціальних навичок студентів, при цьому конкретні цілі й інструменти проектної діяльності студенти мають право визначати самостійно. У Франції набув поширення індустріальний проектний метод, орієнтований на інтереси ринку, тому вибір цілей проектів і засобів їх досягнення відбувається виходячи з потреб роботодавців.

В американських університетах, коледжах і школах найрізноманітніші версії проектного методу навчання практикуються не одне десятиліття. За допомогою даного методу формуються соціальні компетенції студентів, відбувається впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, встановлюються партнерські зв'язки між освітніми організаціями і ринком, створюються комплексні екологічні програми тощо. Однак на даному етапі проектний метод в США піддається серйозній критиці, рефлексує накопичений методичний багаж і ведеться пошук способів підвищення ефективності навчання на основі проектів.

Враховуючи сучасні тенденції впровадження ІТ-технологій в усі сфери людської діяльності, в тому числі і в галузь освіти, подальші дослідження в цьому напрямку будуть зосереджені саме на перспективах поєднання найновіших цифрових розробок з майже віковим досвідом використання проектного методу навчання.

Список використаних джерел

1. Olsen P.B., Pedersen K. *Problem-Oriented Project Work. A workbook*. Roskilde: Roskilde Universitets centers Trykkeri, 2004. 312 p.
2. Pecore J.L. From Kilpatrick's Project Method to Project-Based Learning. *International Handbook of Progressive Education*. 2015. P. 155–171.
3. Полат Е. С. Метод проектов. Лаборатория дистанционного обучения. URL: <http://schools.keldysh.ru/labmro/lib/polat2.htm> (дата звернення: 19. 11. 2017).
4. Xu Y. Liu W. A project-based learning approach: a case study in China. *Asia Pacific Education Review*. 2010. Vol. 1. Issue 3. P. 363–370.
5. Sammalisto K., Brorson T. Training and communication in the implementation of environmental management systems (ISO 14001): a case study at the University of Gävle, Sweden. *Journal of Cleaner Production*. 2008. Vol. 16. Issue 3. P. 299–309.
6. Ветрова І. М. Розвиток альтернативної середньої освіти у США (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2008. 20с.
7. Zhao K., Zheng Y. Chinese Business English Students' Epistemological Beliefs, Self-Regulated Strategies, and Collaboration in Project-Based Learning. *The Asia-Pacific Education Researcher*. 2014. Vol. 23. Issue 2. P. 273–286.
8. Огієнко О. І. Тенденції розвитку проектної технології у зарубіжній педагогіці ХХ століття. URL: <http://khnu.km.ua/root/res/2-7001-15.pdf> (дата звернення: 10. 01. 2018).
9. Бушуєв С. Д. Практика проектного менеджменту «крок за кроком». URL: <http://elearn.univector.net/mod/resource/view.php?id=1229>. (дата звернення: 05. 08. 2018).
10. Ye C., Van Os J., Chapman D., Jacobson D. An Online Project-Based Competency Education Approach to Marketing Education. *Journal of Marketing Education*. 2017. Vol. 39. Issue 3. P. 162-175.
11. Larmer J. It's a Project-Based World. *Educational Leadership*. 2016. Vol. 73. Issue 6. P. 66–70.
12. Cho Y., Brown C. Project-based learning in education: integrating business needs and student learning. *European Journal of Training and Development*. 2013. Vol. 37. Issue 8. P. 744–765.

References

1. Olsen, P.B., Pedersen, K. (2004). *Problem-Oriented Project Work. A workbook*. Roskilde: Roskilde Universitets centers Trykkeri. 312 p. [in English].
2. Pecore, J.L. (2015). From Kilpatrick's Project Method to Project-Based Learning // *International Handbook of Progressive Education*. P. 155-171. [in English].
3. Polat, E.S. Metod proektov. *Laboratoriya distantsionnogo obucheniya*. URL: <http://schools.keldysh.ru/labmro/lib/polat2.htm> [in Russian].
4. Xu, Y. Liu W. (2010). *A project-based learning approach: a case study in China*. Asia Pacific Education Review. Vol. 1. Issue 3. P. 363-370. [in English].
5. Sammalisto, K., Brorson, T. (2008). *Training and communication in the implementation of environmental management systems (ISO 14001): a case study at the University of Gävle, Sweden* // *Journal of Cleaner Production*. Vol. 16. Issue 3. P. 299-309. [in English].
6. Vetrova, I.M. (2008). *Rozvitok alternativnoi serednoi osviti u SShA (druga polovina HH stolittya): avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Nats. ped. un-t Im. M.P.Dragomanova*. Kyiv 20s. [in Ukrainian].
7. Zhao, K., Zheng, Y. (2014). *Chinese Business English Students' Epistemological Beliefs, Self-Regulated Strategies, and Collaboration in Project-Based Learning*. The Asia-Pacific Education Researcher. Vol. 23. Issue 2. P. 273–286. [in English].
8. Ogienko, O.I. *Tendentsii rozvitku proektnoy tehnologii u zarubizhniy pedagogitsi XX stolittya*. URL: <http://khnu.km.ua/root/res/2-7001-15.pdf> [in Ukrainian].
9. Bushuev, S.D. *Praktika proektnogo menedzhmentu «krok za krokom»*. URL: <http://elearn.univector.net/mod/resource/view.php?id=1229>. [in Ukrainian].
10. Ye, C., Van, Os J., Chapman, D., Jacobson, D. (2017). *An Online Project-Based Competency Education Approach to Marketing Education*. *Journal of Marketing Education*. Vol. 39. Issue 3. P. 162-175. [in English].
11. Larmer, J. (2016). *It's a Project-Based World*. *Educational Leadership*. Vol. 73. Issue 6. P. 66-70. [in English].

12. Cho, Y., Brown, C. (2013). Project-based learning in education: integrating business needs and student learning. *European Journal of Training and Development*. Vol. 37. Issue 8. P. 744-765 [in English].

BARANOV Vitaly, Candidate of Economics Sciences, Associate Professor of Management, Economics, Law and Tourism Department, Flight Academy of National Aviation University.

EVOLUTION AND THE MODERN USE OF THE PROJECT METHOD OF EDUCATION FOR MANAGERS PREPARATION

Abstract. *The educational systems of different countries have gained extensive experience in using the project method in learning. This method is an alternative to the traditional lecture approach. Higher education today involves not only the acquisition of academic and basic knowledge, but also the development of various personal and social skills, communication skills and teamwork, which is an important condition for the success of the graduate in the labor market. One of the pedagogical technologies that contributes to this is the design method of teaching. It allows you to get general skills of critical thinking, develop analytical abilities, teach you to think about general ideas and formulate your thoughts.*

Project training always involves teamwork. It allows students to acquire teamwork skills, leadership skills, teach distribution of tasks among colleagues, resolve conflicts, and so on. The main task of any project team is to achieve a synergistic effect. The peculiarity of working on a learning project is also that it involves finding an answer to a specific question, which is often formulated in the form of a problem.

The experience of different countries suggests that the request for the formation of subject competences: the ability to work in a team, leadership, communication competences, etc. - can be satisfied with the project approach to the organization of educational and pedagogical activities at all levels of education. The widespread use of educational design in today's socio-cultural reality allows us to talk about it as a special personality-oriented component of developing educational technology.

Taking into account the current trends of penetration of IT technologies into all spheres of human activity, including in the sphere of education, further research in this area will focus on the prospects of combining the latest digital developments with almost age-old experience of using the project learning method.

Key words: *project-oriented training, project method, design technology, case study, project activity.*

*Одержано редакцією: 10.02.2019 р.
Прийнято до публікації: 19.02.2019 р.*